

POEZIJA

MUHAMMEDA IQBALA

Dr. Džemaludin LATIĆ

Muhammed Iqbal (1877. – 1938.) bio je jedan od najpoznatijih pisaca Indijskoga potkontinenta, a brojni književnici, prevodioci i kritičari u muslimanskim zemljama jednako kao i na Zapadu u njemu su vidjeli jednu od svjetskih književnih figura u njegovome dobu. I dok je Iqbal svoju reputaciju sticao primarno kao pjesnik, njemu nije nedostajalo radoznalosti i oduševljenja i za druge oblasti, zbog čega je nazvan «najznačajnijim muslimanskim filozofskim misliocem modernih vremena»¹ i najčešće istican kao «pjesnik-filozof.» Ova posljednja odrednica je u njegovom slučaju suštinska: Iqbalova poezija i filozofija ne mogu egzistirati odvojeno jedna od druge, a kada se posmatraju u međuzavisnosti, onda se vidi kako ovom autoru poezija služi kao sredstvo za izražavanje njegove filozofske misli.

Iqbal je svoju poeziju ispisivao na urdu i prezijskome jeziku; na oba jezika postoji nekoliko tomova. Na slijedećim stranama izložit ćemo ukratko Iqbalov portret i neke najvažnije teme i karakteristike njegove poezije.

Iqbal je rođen 1877. g. u Sialkotu, gradu koji se nalazi u današnjoj pakistanskoj provinciji Pendžabu. Prvo obrazovanje stekao je u rodnom gradu gdje mu je jedan od učitelja bio Mir Hasan, otmjeni učenjak koji se služio s nekoliko islamskih jezika. Mir Hasan je Iqbala uveo u bogatu islamsku literarnu tradiciju, koja je snažno utjecala na mladog učenika. Mnogo godina kasnije (1922.), kada je britanski guverner

Pendžaba predložio Britanskoj kruni da Iqbala, zbog njegovih literarnih ostvarenja, proglasi vitezom, Iqbal je predložio da ovu titulu dobije Mir Hasan, a kada je guverner pripomenuo da Mir Hasan nije objavio nijednu knjigu, Iqbal je rekao da je on, Iqbal, Mir Hasanova knjiga. Mir Hasan je primio titulu *Shams al-'ulama'* (Sunce učenjaka).

Da bi stekao višu naobrazbu, Iqbal je otputovao u Lahore (1895.), gdje se upisao na Vladin koledž i gdje će ubrzo steći stepen magistra filozofije (1899.). U tom gradu, stjecištu akademskih i literarnih aktivnosti, Iqbal uskoro stiče pjesničku reputaciju. Među njegovim najdražim učiteljima u ovom koledžu bio je sir Thomas Arnold, koji će također impresionirati Iqbala. Arnold je, kao profesor, pomogao Iqbalu u njegovoj karijeri ohrabrivši ga da preduzme nekoliko istraživačkih projekata.

Kada se Arnold vratio u Englesku 1904.g., Iqbal je napisao dirljivu poemu u kojoj je izrazio svoju odlučnost da će ga slijediti. I zaista, iduće godine on će nastaviti svoj studij na Kembridžu. Iqbal je izabrao ovaj ugledni univerzitet zbog toga što se na njemu ne studira samo evropska nego i arapska i perzijska filozofija.

Za samo tri godine boravka u inozemstvu, Iqbal je stekao BA diplomu (Bachelor of Arts) na Kembridžu (1906.), položio advokaturu u Londonu (1906.) i doktorirao iz filozofije na Minhenskom univerzitetu (1908.).

Vrativši se u Lahore 1908.g., Iqbal nekoliko godina predaje filozofiju, bavi se advokaturom i

istovremeno piše poeziju na urdu i perzijskome jeziku. Njegova knjiga *Asrar-i Khudi* (na perzijskom), objavljena je 1915., a na engleski ju je 1920.g. preveo Reynold Nicholson pod naslovom *The Secrets of the Self* (Tajne moga Ja) predstavivši Iqbalu Zapadu. Slijedile su slijedeće knjige Iqbalove poezije: *Rumuz-i Bikhudi* (1918.), *Payam-i Mashriq* (1923.), *Bang-i Dara* (1924.), *Zabur-i 'Ajam* (1927.), *Javid Namah* (1932.), *Musafir* (1936.), *Zarb-i Kalim* (1937.) i *Armaghan-i Hijaz* (1938., posthumno). Iqbal je objavio i svoju disertaciju *The Development of Metaphysics in Persia – Razvoj metafizike u Perziji* (1908.) te *Reconstruction of Religious Thought in Islam – Obnovu vjerske misli u islamu* (1934.).

Mnoge Iqbalove knjige poezije prevedene su na strane jezike: arapski, turski, engleski, njemački, italijanski, ruski, češki..., kao što na mnogim od tih jezika postoje brojna kritička djela o njegovoj poeziji i filozofiji.

Iako je njegov glavni interes bio podučavanje, Iqbalu nije nedostajalo interesa za političku situaciju u Indiji i političku sudbinu muslimanske zajednice u tadašnjoj zajedničkoj državi.

Godine 1908., dok je boravio u Engleskoj, bio je izabran za člana izvršnog odbora novouspostavljenog engleskog ogranka indijske Muslimanske lige. Godine 1931. i 1932. on predstavlja Muslimane Indije na konferenciji održanoj u Londonu u vezi sa budućnošću Indije. U jednom svome predavanju 1930.g. Iqbal je predložio formiranje odvojene domovine za Muslimane Indije.

Umro je 1939.g., devet godina prije nego što će se formirati Islamska Republika Pakistan, ali ovo Iqbalovo predavanje ostat će zabilježeno kao «duhovno...najveća snaga koja je stajala iza formiranja Pakistana». ²

II

Čitalac Iqbalove poezije bit će impresioniran rasponom njezine tematike: Iqbal se zanimao za teme i motive koji su stalno obuzimali njegov duh: smisao života, stalna mijena i nepromjenljivost, sloboda i determinacija, opstanak i progres, relacija između tijela i duha,

konflikt između razuma i duše, zlo i patnja, pozicija i uloga ljudskog bića u Kosmosu...

Ovaj pjesnik je naširoko istraživao historiju, filozofiju, književnost, misticizam i politiku, što se odrazilo u njegovoj poeziji. Iqbal slavi čovječnost. Najjednojstrani, ovaj pjesnik pokazuje široko prihvatanje te čovječnosti. U «*The Story of Adam - Priči o Ademu*» njezin protagonist igra raznovrsne uloge: vjerovjesnika, mislioca, reformatora, naučnika, izumitelja, astronoma, mučenika i ikonoklasta. U ovoj poemi Adem nije samo vjerska figura koja pripada određenoj tradiciji, nego i reprezentant ljudskog roda. Na drugoj strani, Iqbal odaje počast ljudskom biću «ostavljajući» samo dragom Bogu Njegovu Božanstvenost (npr. u poemi «*The Human Being - Ljudsko biće*», s jednim međunaslovom «*Being God and Being a Servant of God - Božije Biće i Njegov rob*»). Ljudska bića čuvaju svoj visoki položaj po svome dosizanju na ovom svijetu gdje su protjerana iz Dženneta: Bog daje noć, ljudska bića naprave lampu; Bog daje pustinje i planine, čovjek pravi bašče i čaire (v. npr. pjesmu «*A Dialogue Between God and Man - Razgovor Boga i čovjeka*»). Međutim, ljudsko biće mora da se usavršava da bi postiglo svoj cilj koji mu je njegov Stvoritelj postavio na ovom svijetu.

Za Iqbalu je tema čovječnosti usko povezana sa kompleksnom idejom koju je on na perzijskome jeziku nazvao *khudi* (lit. Jastvo, univerzalno ljudsko Ja). U najširem smislu, *khudi* predstavlja princip unutaršnjeg Ja/stva kombinovanog sa nagonom da se samo manifestira. Društva, kao i pojedinci, imaju svojstvo da se razvijaju / usavršavaju ili da u / guše svoj / ljudski *khudi*, koji uspijeva ili doživljava poraz u životnom razvoju; npr. *khudi* robova je izumiranje.

Međutim, cilj ljudskih bića treba da bude priznavanje, otkrivanje, kultiviranje i potvrda njihova *khudi-ja*. Iqbalova kritika muslimanskih društava polazi sa stanovišta da su ona izgubila svoj *khudi* ili su dopustila da postanu zabrinjavajuće slaba. Najbolji izvor za razumijevanje Iqbalova koncepta *khudi-ja* jesu njegove poeme pod naslovom «*Khudi*».

Savršenstvo – ili, radije, neograničeno usavršavanje – jeste jedan od najčešćih motiva u Iqbalovoj poeziji.

U svojoj pjesmi «*The Hour and Poet - Hurija i pjesnik*» on kaže: »Ja tražim kraj koji nema kraja«, i: »Ja u iskri tražim zvijezdu, u zvijezdi tražim Sunce«. Iqbal ne vidi kraja čovjekovim mogućnostima; on želi čovjeka koji će se otisnuti na beskrajno putovanje otkrivanja. On naglašava da, na tome putu ka beskraj, stalno djelovanje i neprekinuto kretanje nude sigurnost preživljavanja i opstanka u ovom / ovakvom svijetu. Narodi doživljavaju propast onda kada prestanu biti dinamični i kada počnu da preferiraju život jalovih spekulacija nad životom osmišljenog djelovanja.

Ali, potraga za perfekcijom može donijeti uspon ironije. Zbilja, ljudski život je pun ironije ukoliko čovjek nije prožet istinskom željom da postigne perfekciju pa, zbog toga, poriče mogućnost da to učini u praksi. U trima poemama: «*Man - Čovjek*», «*Solitude - Samoća*» i «*The Dew and the Stars - Rosa i zvijezde*» Iqbal tematizira neke aspekte ironije u ljudskom životu. «*Priča o Ademu*», iako ima optimističan završetak, implicira ideju da ljudi troše mnogo vremena da bi otkrili najvažnije tajne svoga postojanja.

«Srce ima svoja razmišljanja, koja razum poriče», kaže Pascal. Iqbal, koji je često pisao o konfliktu između razuma i srca, mogao bi da se složi s ovom Pascalovom mišlju, ali bi on dodao da takav konflikt ne može egzistirati. Razum često traži da srce / intuicija ima što manje ambicije, ali tek zajedno oni čine harmoniju u ljudskom životu; idealno je da srce i razum sarađuju, a ne da budu u sukobu.

Iako su njegova interesiranja široka, Iqbal, kada se pročita iznutra, suštinski pripada islamskoj tradiciji, zbog i radi čega se koristi historijskim, vjerskim, filozofijskim i literarnim izvorima, i da bi se u punom svjetlu mogao da spozna, doživi i ocijeni njegov pjesnički opus, neophodno je razumijevati ove izvore.

Iqbal se držao doktrine da umjetnost treba da služi životu. Duboko svjestan problema muslimanske civilizacijske dekadence (propasti) i nazatka, on je na sebe preuzeo ulogu da p(r)otrese zaspale Muslimane Indije i drugih zemalja tražeći od njih da slijede put progresa – kako bi izvršili svoju respektabilnu ulogu među ostalim narodima, radi čega se služi

poezijom kako bi uzdigao društvenu i vjersku svijest među Muslimanima. Kao rezultat takve orijentacije, dominantne u njegovoj poeziji su islamske vjerske i društvene teme.

Iqbalova vizija oživljene vjere je daleko od konzervativne vizije. On je oštri kritičar svih institucija povijesnog islama (kakva je, npr., monarhija); njegova vizija je novi svijet izveden iz islamskih postavki egalitarizma (jednakosti) i društvene pravde. On odbija dogmatizam u vjeri i traži ponovno promišljanje islamskoga intelektualnog naslijeđa kao i uspostavljanje buduće zajednice (iz) njegovih vizija.

Međutim, ta doktrina da umjetnost treba da služi životu nikada nije dozvolila da se Iqbalova poezija degeneriše u sladunjavu i plitku propagandu; pišući «poeziju sa svrhom», Iqbal je dosizao do najviših književnoumjetničkih standarda, o čemu njegov pjesnički opus daje najbolju evidenciju.

U prvom redu, tajna Iqbalove dopadljivosti može se pronaći u personalitetu koji se nalazi izvan poezije. Bavio se on široko humanističkom ili specifično islamskom temom, Iqbal je na nju gledao iz jedinstvene perspektive: on smjelo, sa samopouzdanjem, ali kritički iznosi stavove u pogledu nekih aspekata prihvaćene tradicije; on ulazi u dijalog sa Bogom, dželle šanuhu, postavljajući pitanja koja bi mogla da budu provokativna za pravovjerje; on se, npr., pita da li je protjerivanje Adema, a.s., iz Dženneta bio gubitak za Adema ili za Boga; on bi volio da sa Bogom, dž.š., razgovara licem u lice nego preko vjerovjesnika; itd. Iqbalovi pogledi na ulogu Šejtana u svijetu također su intrigantni (npr. u pjesmi «*Gabriel and Iblis - Džebrazil i Iblis*» i sl.).

U Iqbalovoj perspektivi uočljiva je dvosmislenost, ona tipična karakteristika moderne poezije. Posebno u metafizičkim pitanjima, on postavlja vrlo teška pitanja na koja ne daje jednostavne 'validne' odgovore: u «*Paradise Lost and Regained - Izgubljenom i ponovo osvojenom Džennetu*» on nije odgovorio na pitanje da li je Adem trebao ili nije trebao zgriješiti (i jedan i drugi scenario bi, teoretski, mogli da se brane); u «*Džibrilu i Iblisu*» mi smo ostavljeni da spekuliramo oko Iqbalovog poimanja Iblisovog samoizvinjavanja i pravdanja; itd. Na mnogim mjestima

Iqbal govori o sebi: o svome istočnjačkom bekgraundu i zapadnjačkom obrazovanju, o kontradiktornostima u njegovom personalitetu, o uvjerenju da ga je studij povijesnog islama snabdio nekim dragocjenim gledištima koja on mora da (po)dijeli sa svojim narodom. On se nada da će njegova poruka da se proširi čitavim muslimanskim svijetom, ali se i boji da bi mogao biti neshvaćen i pogrešno vrednovan zbog 'lošeg prosuđivanja' (npr. u pjesmi « *Self-Portrait - Autoportret* »).

Ovdje nam se čini umjesnim dodati da je bilo različitih pokušaja da se Iqbala identificira ili etiketira kao sufiju, ili kao ortodoksnog Muslimana, ili kao radikalnog ili reakcionarnog pisca. On je bio suviše krupna figura da bi mu pristajala bilo koja od ovih uskih, prokrustovskih kategorija.

III

Iqbal je imao profinjen osjećaj za dramatsko; u njegovoj poeziji susrećemo brojne dramske tehnike.

Mnoge njegove poeme sa stukturnog stanovišta izgledaju kao teatarski komadi u kojima se u prvom dijelu gradi tenzija ili konflikt, ili se postavlja pitanje, a u drugom dijelu se konflikt rješava ili se daje odgovor na postavljeno pitanje.

Primjeri za ovakav postupak mogu se naći u poemama «*Džibril i Iblis*», «*Rosa i zvijezde*», «*Hurija i pjesnik*» i «*Fatimah bint 'Abdullah*». A neke poeme su date u dijalozima u kojima su sagovornici izuzetno pozicionirani u pogledu svoje argumentacije. Takve su npr. poeme «*A Dialogue between God and Man – Dijalog između Boga i čovjeka*», «*Rosa i zvijezde*», «*Reason and Heart – Razum i srce*» i «*Dialogue between Knowledge and Love – Dijalog između Znanja i Ljubavi*». Neke su, pak, poeme date u vidu dvoglasa ili monologa, kao npr. «*Give Me Another Adversary – Daj mi nekog drugog protivnika*» i «*The Falcon's Advice to Its Youngster – Soko savjetuje svoga dječaka*».

Iqbal je s velikom pažnjom tkao «zaplete» svojih poema kako bi izazvao što veću čitaočevu znatiželju; on najprije daje neki blagi nago-vještaj, a onda se vraća na nj donoseći neko

predskazanje, ili da bi ponovio neku scenu, a najjači estetski šok ostavlja za kraj svojih poema. «*The Conquest of Nature – Osvajanje prirode*» ilustrira ove i neke druge literarne osobine njegove poezije.

Iqbal je imao nekoliko favoriziranih slika i motiva: sokola među pticama i lalu među cvjetovima. Čitavo jedno poglavlje posvetio je sokolu, u kojem na samo jednom mjestu spominje lalu. Ovaj cvijet je lijep, ali kada on raste u pustinji (*lala'-i sahra*) on, uza svoju veliku krasotu, ima i veliku snagu: tako on postaje iqbalovski simbol Ja /stva, *khudija*, koje raste u negostoljubivom okruženju. Blistavu ljepotu koju posjeduje lala nije dobila ni od koga sa strane, nego ju je izvukla iz svoga srca; njezina ozarenost je njoj urođena; rečeno iqbalovski: ona ima svoj, vlastiti *khudi*. S pomoću lale, Iqbal nudi «model» za pojedinca i za narode, «model» koji treba da se slijedi. Ovaj cvijet, koji ima oblik čaše, Iqbalovom duhu je ponudio nekoliko analogija; na jednom mjestu (u pjesmi «*Locke, Kant and Bergson*») on konzistentno upotrebljava sliku lale da bi opisao i analizirao kompleksne flosofijske misli. Zbog dubokog smisla lale u Iqbalovoj poeziji, čitava jedna njegova zbirka dobila je naslov «*Tulip in the Desert – Lala u pustinji*». Slike sokola / horla i lale ilustriraju na koji se način Iqbal služi urođenom literarnom tradicijom, odn. kako tradiciju upotrebljava na nov način.

Na primjer, noćni leptir u perzijskoj i urdu pjesničkoj tradiciji simbolizira zaljubljenika / ašika koji je privržen i vjeran svojoj Dragoj i koji se sam žrtvuje za nju. Poput noćnog leptira, koji neprestano kruži oko svjetla, ašik želi da zauvijek ostane blizak svojoj Dragoj. Ali, za Iqbala noćni leptir zaslužuje prije osudu nego pohvalu - zato što svjetlo u koje je on zaljubljen nije njegovo.

Na drugoj, suprotnoj strani, svitac ima slabašno svjetlo, ali ma kakvo da je, ono je njegovo. Drugim riječima, svitac posjeduje svoj *khudi*, a noćni leptir ga nema.

Iqbal često koristi seriju ovakvih slika da bi prenio neku svoju kompleksnu misao i tako proizveo kumulativni efekat.

U «*Fatimah bint 'Abdullah*» on ne koristi više od četiri pjesničke slike da bi izrazio misao

da, čak i u dobu civilizacijske dekadence, muslimanski Ummet može dati pojedince impresivnih profila:

*O, u našoj jesenskoj sprženoj bašči
još ima pupoljaka poput nje, Fatime!
O, ovakvih iskrica poput nje, Gospodaru,
još se može naći u našem pepelu!
U našoj pustari još mnoge se srne skrivaju;
u besplodnim oblacima još mnoge buktinje
spiju!*

Iqbal je, u svojoj revoltiranoj žesti, znao da napiše mnoge satire. Navest ćemo dva takva primjera: u pjesmi «Daj mi nekog drugog protivnika» Šejtan se ruga tražeći boljeg rivala od Adema, a u «Scorpion Land – Zemlji škorpionu» on kritizira robovski mentalitet kod Muslimana.

Mustansir

DŽAMIJA U KURTUBI

*Kruženje dana i noći – o, to graver je
događaja!*

*Kruženje dana i noći – to je sama suština
života i smrti!*

*Kruženje dana i noći – to dvobojni je konac
svile*

kojim Postojanje svoju šarenu odjeću tka!

*Kruženje dana i noći – to tužaljka je harfe
početka*

*na kojoj Postojanje svira pjesan o nestalnosti
sreće.*

*To kruženje kuša tebe, to kruženje kuša
mene;*

ono prebire po svemiru!

Ako si ti prljav, ako sam ja prljav,

ono tebe vodi na tvoju dženazu,

ono mene vodi na moju dženazu!

A šta još je istina tvojih dana i noći?

Val Vremena nema ni dana ni noći!

Sva čudesna djela kratko traju!

Kratko traje i ovaj svijet!

Kratko traje i ovaj svijet!

Svakom početku i kraju sudba sprema smrt;

nevidljivi i vidljivi svijet mrijeti mora!

*Drevni il jučeranjki biljeg, na koncu – iščezne
u smrti:*

*ali - još traje boja vječnosti u svakom tome
tragu...*

*Jedini koji savršen bješe – to rob Božiji bješe;
njegova djela povećavaju se s pomoću
ljubavi.*

Ljubav je bit života; na to zaboravlja Smrt!

Kako mlaz Vremena biva jači i brži,

Ljubav postaje pljusak koji zaustavlja bure.

*U njezinom vremeplovu, uz ovo vrijeme,
imaju i druga vremena*

koja nemaju svoga imena.

*Ljubav je Džibrilova karaula; ona je srce
Mustafino!*

*Ljubav je Božiji poslanik; ona je poruka od
Boga!*

Ruža zablista kad se opije njome!

*Ljubav je čisto šerbe; ona je maštrafa
velikodušnog pijača!*

*Ljubav je kadija; ona zapovijeda svojom
vojskom!*

*Ljubav je putnik: prošla je kroz hiljade
mijena!*

Nit života teče sa izvora Ljubavi!

*Blijesak života zahvalan je njoj; da ne bje
nje, ne bi se upalio njegov plam!*

O, Džamijo u Kurtubi,

ti postojiš zbog ljubavi i uime nje!

*Ona je jedno beskrajno vrijeme što stoji iza
toka ovog prolaznog vremena!*

*Slikanje, arhitektura, muzika, poezija,
krasnopis...sva umijeća rastu iz neprolazne
Ljubavi!*

Ta ljubav kamen u srce pretvara;

ta ljubav poklanja dubinu osjećanja,

veselje i melodiju glasu!

O, Džamijo u Kurtubi!

*Tvoje ruho je čarobno – moje pjesme su
bolne;*

ti srca nagnaš da se klanjaju pred Allahom,

ja ih širokim činim!

*Čovjekova prsa ne zaostaju za Božijim
nebeskim Prijestoljem*

premda mu je tijelo od zemlje, i smrtno!

I melec se klanjaju pred Allahom,

ali njihova sedžda ne zna za tugovanku.

Čak i da sam nevjernik iz Indije,

pogledaj u usrdnost moju

kad moje srce blagosilja Poslanika,

kad moje usne dršču!

Žarom odiše moja melodija, žar je u mojoj
fruli;

moje biće pjeva himnu Bogu!

O, Džamijo u Kurtubi!

Tvoja veličina i ljepota ogledalo su Allahovog
roba;

on je uzvišen i raskošan – ti si uzvišena i
raskošna!

Tvoj šadrvan teče kroz vrijeme,
tvoji bezbrojni stupovi liče na redove palmi u
šamskoj oazi!

Sjaj sinajske doline se širi tvojim
skrovištima;

Ovaj tvoj minaret, vitak ko vreteno – to je
mjesto gdje silazi Džibril!

Vjernik islama ne može biti uništen – jer
njegov poziv na klanjanje

otkriva Musaovu i Ibrahimovu tajnu;

jer njegova zemlja granica nema,

jer njegovo nebo kraja nema;

jer se vali njegova mora šire nad Tigrisom,
Dunavom i Nilom!

Njegovo kraljevstvo izazivalo je straho-
poštovanje,

njegove su priče čudesne;

on bijaše taj koji je zapovijedio staroj epohi
da nestane!

On je peharnik onima što za lezzet znaju;

on je kavalir u polju strasti;

njegovo šerbe je čisto, njegov mač je na
cijeni!

On je vojnik čije je oružje vjera u jednoga
Boga;

u sjenkama mačeva, on utočište u svome
jednoboštvu traži!

O, Džamijo u Kurtubi!

Kroza te se otkriva tajna čovjeka islama,

toplina njegovih dana, tuga njegovih noći,

njegovo počasno mjesto, njegove visoke
misli,

njegova vedrina, njegova strast, njegova
poniznost

i njegovo milovanje!

Allahova ruka je ruka čovjeka islama,

pobjednika, čilog, misaonog, okretnog...

On ima crte čovjeka i meleka i svojstva svoga
Gospodara;

njegovo srce, premda bezbrižno, bogatije je
od oba svijeta!

Njegova očekivanja su mala, a ciljevi
profinjeni;

stil mu je neodoljiv, vidokrug širok!

Nježan dok priča, vatren kad djeluje;

miran i pobožan na bojištu i na divanu!

Njegova vjera je žarište Istine,

ostatak svemira je iluzija, čarobnjaštvo i
nestvarnost.

On je luka razuma, on je plod Ljubavi;

on je toplina sijela u svemirskome toku.

O, Džamijo u Kurtubi!

Ti si Mekka kreacije, vjesnik veličine islama!

Zahvaljujući tebi, zemlja Španije postala je
sveta poput Mekke!

Ti, gizdelinko, ti si takva muštra

koja je mogla nastati samo u srcu Muslima,
i nigdje više!

Eeej, ovi ljudi vjere!

Eeej, ovi arapski kavaliri!

Ovi vlasnici 'nadahnjujuće čehre',

ovi sljedbenici vjere i Istine –

njihovo kraljevstvo otkriva ovu jednostavnu
tajnu:

to bješe islamska država što brinula je o
siromašnima, ne o kraljevima!

Njihova oštroumnost uzdigla je Istok i
Zapad;

njihov razum bješe vodeća snaga u
evropskome mraku!

Zbog njihove krvi, i danas su španjolski ljudi
gostoljubivi, prijazni i ljupki.

U ovoj zemlji i danas ljudi gledaju poput
gazele;

i danas su strijele njihovih pogleda
očaravajuće;

jemenski mirisi i danas se miješaju sa
vjetrima s njihovih planina;

melodije Hidžaza i danas se slivaju u
njihovim zvucima!

O, Džamijo u Kurtubi! U očima punim vjere
tvoja zemlja vrijedi koliko i nebo!

Eeej, u tvome haremu se ezan nije čuo
nekoliko stoljeća!

U ovoj dolini, u ovom staništu,

izbodena je živahna karavana vatrenih
ašika!

Njemačka je imala reformaciju

u kojoj se izbrisaše svi tragovi drevnog
vjerovanja;

zbog nje je «pobožan papa» bio pogrešan
pojam,
a tanki prijenosnik razuma krenu ka svome
toku.

Francuska imaše Revoluciju
koja izmijeni svijet Zapadnjaka!
Romani bjehu preplavljeni ubuđalom
kulturom,

al ona osnaži se novim idejama!
Duša Muslima imala je sličan nemir;
ono što bješe ispred bila je tajna Boga, koju
otkriti ne znam.

Čekaj i posmatraj šikljanje sa dna mora;
plava palača neba mijenja svoju boju.
U ovoj dolini, međ vrhovima planina, oblak
mirno nestaje u rumenilu;

Sunce odsjeda iza brježuljaka rubina iz
Badakšana.

Pjesma mlade seljančice je čedna i bolna;
mladost je pljusak za činiju srca.

O, rijeko Kabira!

O, tvoje obale na kojima neko sanja neko
drugo vrijeme!

Premda je budući svijet još pokriven zastorom
sudbine,

pred mojim očima otkriva se njegov početak.

Ako maknem zastor sa lica budućeg
mišljenja,

Zapadnjaci neće željeti da čuju moj glas!

Život u kome nema revolucije je smrt duha
naroda,

duha koji počiva na borbi i promjeni.

Narod koji živi od svojih davnih pregnuća

pretvara se u bodež u rukama smrti!

Sva su velika djela nezavršena ako nestane

ljubavi i žara;

i melodija je slična sirovom ludilu

ako nema ljubavi i žara.

RUMI I GOETHE

U raju ovaj Nijemac tankoćutni
uzdignut bješe do Pir-i adžama, prvaka
Istoka,

gdje bijaše pjesnik u ovom uzletu duše!

Iako ne bje poslanik, on knjigu imaše!

Onome ko spoznao je Božanske tajne

on čitao je o paktu između Iblisa i doktora.

Rumi reče: »Ti koji riječi životu nosiš

i protjeranim anđelima – i Bogu -
tvoja misao spravi sebi dom
u dubinama srca samotnih,
i iznova stvori ovaj stari svijet.
Najednom, u isto vrijeme, u obliku tijela
ti vidio si tišinu i nemir duše,
ti bijaše svjedok kako se biser iz školjke
rađa!

Ne, nikad niko neće saznati tajnu ljubavi,
niti će iko uspjeti do njenih portala doći!
'Onaj na koga padoše milost i ko svoj emanet
dobi, zna

da lukavost od Iblisa, a ljubav od Adema
dolazi!'

MOLITVA

Gospodaru, napuni muslimanska srca
žudnjom tako vrelom

da im njezin plam u srca siđe

i da pokrene duše njihove!

Još jednom oživi svaku prašku pustinje

u mekanskoj dolini Farana!

Još jednom nam podari moć za lijepe vidike

i stvori u nama žar da znamo tražit ko

Musa!

Daruj blistavu viziju

onima koji izgubili su moć posmatranja!

Gospodaru, pokaži i drugima ono što vidio
sam ja!

Gospodaru, pokaži stazu gazeli kojom će se
vratiti

do svoje kabenske svetinje!

Gazela sada u gradu živi;

vрати je u prostranstvo pustinje!

Još jednom pokreni ruševine srca

komešanjem poput onog pred Kijametski
dan!

Još jednom pusti da u ovo prazno sedlo

nježna i draga Lejla sjedne!

U tami ovoga doba, svakom nemirnom srcu

podari hridi ljubavi – kako bi moglo stidjeti
se

pred mladom mjesječinom!

Učini da naši ciljevi visoki ko Plejade budu!

Podari nam mir i ravnotežu obala,

ali i slobodu mora!

Neka ljubav nesebična bude,

a istina lišena straha;

da bi naša prsa svjetlošću preplavljena bila,
 učini da srca naša kao kristal budu!
 Podari nam moć da predvidimo nesreću koja
 dolazi;
 u središtu vulkana današnjice
 podari nam viziju za sutrašnje vrijeme!
 Ja sam slavuj koji svoju tužaljku sriče!
 Ja dolazim iz bašče koja je opustošena!
 Ja želim da moja molitva uslišena bude!
 Podari to prosjaku, o, dobri Bože!

MADA SE SUNCE NA ISTOKU RAĐA...

Mada se Sunce na istoku rađa
 pokazujući se smiono u sjaju, bez vela,
 ono gori i plamti unutaršnjim žarom samo
 onda
 kada umakne okovima Istoka i Zapada;
 pijano od sjaja, ono izranja na svome istoku
 da bi svojoj vlasti podredilo sve horizonte;
 njegovo biće ne pripada ni istoku ni zapadu
 mada je porijeklom istočnjak!
 (Džavid-nama)³

TUŽALJKA I ODGOVOR NA NJU (ŠEKVA VE DŽEVABI ŠEKVA)

Zašto ja zauvijek moram patiti zbog
 gubitka,
 zašto svoj cilj ja postić ne želim!
 Zašto se misao ne diže u jutrima
 u tuzi zbog jučer utopljenim?
 Zašto ja moram tako pažljivo slušati
 kako slavuj zbog bola tuži?
 Ahbabu, je l meni naređeno
 da šutim, i šutim, i šutim – kao u vrtu ruži?!
 Ne, jer plamteća moć pijeva nalaže mi
 da neustrašiv budem, a ne slabić što
 drijema!
 Prašina je u mojim ustima, ali Bog – On je
 tužaljke moje tema!

II

Da, zbilja, postali smo davno poznati
 po navici da budemo porobljeni!
 Mi još pričamo svoju tužnu priču;
 od našeg čemera ishaviješćeni!
 Mi smo prigušili liru, jer tuga stanuje u njoj!

Ako uzdah napusti naše usne,
 niko više neće znati cvilit svoj tužni poj!
 Bože, prinesi uho da čuješ kako tužimo mi,
 Tvoji robovi odani, iskreni;
 Ti svikao Si da slušaš pohvala silu svu,
 a sada i jedan protest naš čuj!

LJUBAV

Raspleteni su uvojci Šeb-i arusa, nevjeste
 noći;
 Zvijezde na nebu ne znaju šta je to radost
 putovanja;
 Mjesec je nov u svome bijelom ruhu,
 Nesvjestan neumitne sile koja ga pokreće u
 njegovoj putanji;
 Nije davno bilo kad se svijet pojavio
 Iz mrkle riznice mogućnosti;
 Beskrajni svemir nije znao cijenu života.
 Reklo bi se da je raspored postojanja
 Bio u prvoj fazi savršenstva:
 Ali, dragulj prstena zadobi želju za
 stijenom.
 On kaza za uzvišeni položaj koji u svijetu
 jedan alhemičar ima,
 On kaza kako prašina pod njegovim
 stopalom, dok šeta,
 Postaje svjetlija i čišća od pehara
 Džemšidova.
 Na jednom uzvišenju Arša bijaše ispisano
 Kako se uzima eliksir koga su meleci dotle
 skrivali
 Od očiju Ademove duše.
 Ali, alhemičar je uvijek na straži bio, sve je
 pratio;
 Elik sir za njega bješe vrjedniji od
 Najvišeg Imena, koje svaku želju ostvaruje.
 On krenu prema Aršu,
 Da razgovara sa uzvišenim Gospodarem,
 I na koncu, krajnjim naporom svoje snage,
 On postiže želju svoga srca.
 Potraga za sastojcima eliksira
 Smori ga u polju mogućnosti –
 Kako da išta uzvišeno bude
 Pred povjerenikom Gospodareve palače!
 On od zvijezde posudi sjaj,
 Od Mjesečine greben njegova srca;
 Iz valovitih uvojaka noći
 Izvuče nekoliko crnih vlasi;

Od munje uze blještavilo,
 Od hurije čednost,
 A toplinu iz prsa Isaa, sina Marjemina.
 Zatim od Boga uze
 Pregršt sublimne bezbrižnosti;
 Od meleka uze poniznost,
 A od rose ljupkost.
 I onda pomiješa sve ove sastojke
 Na šadrvanu života.
 Na Uzvišenom Prijestolju Arša
 Komponirao je svečano ime ljubavi.
 Kad to učini, ovom vodom poškropi
 poredak postojanja
 I tako svojom vještinom razriješi čvor
 svjetskih poslova.
 Tada, sve se pokrenu:
 Atomi, od radosti, ustaše iza sna
 I počеше se grliti;
 Sunašca i zvijezde primiše svoj ponosni, gipki
 hod;
 Pupoljci naučiše kako će cvjetati
 A čaške lala dobiše svoje nježne hridi.

Preveo s engleskog
 Džemaludin Latić

Fusnote:

¹ Fazlur Rahman, Islam, 2. izd. University of Chicago Press, 1979, 225.

² Ibid.

³ Preuzeto sa uvodne stranice knjige rahmetli Alije Izetbegovića "Islam između Istoka i Zapada" (prevodilac nepoznat). – Pred dušu tog prvog učitelja, koji nas je u svojevrsnoj sarajevskoj akademiji krajem sedamdesetih godina XX. st., ilegalno podučavao Iqbalu poklanjam ovaj svoj prijevod. – Prevodilac.

Summary

Dr. Džemaludin Latić

POETRY OF MUHAMMAD IQBAL

Mustansir Mir, the Pakistani expert in poetry and philosophy of Muhammad Iqbal, presents some basic biographical data and most significant information on Iqbal's philosophy and poetry. Iqbal is impossible to comprehend without knowing his philosophy and universal Islamic tradition. Mustansir Mir explains the connection between philosophy and poetry „of this most dominant intellectual and poetic Muslim personality of the 20th century“, as Fazlur-Rahman has called him.

In the selection of translations by Džemaludin Latić, Novi MUALLIM publishes for the first time in Bosnian language, the most famous poems of Muhammad Iqbal, the «poet-philosopher, poet of Muslim decadency but of Muslim awakening too».

موجز

شعر محمد إقبال

د. جمال الدين لاتيتش

يقدم مستنير مير وهو الخبير الباكستاني المعروف بشعر وفلسفة محمد إقبال، يقدم في هذا المقال المعلومات الأساسية من سيرة إقبال الذاتية وأهم الخصائص التي تميزت بها فلسفته وشعره، إذ لا يمكن للمرء أن يتوسع في فهم محمد إقبال دون أن يتعرف على فلسفته وعلى التراث الإسلامي الشامل. ويبين مستنير مير العلاقة بين الفلسفة والشعر عند هذه "الشخصية المسلمة الشعرية والثقافية الأكثر تفوقاً في القرن العشرين" كما سماها فضل الرحمن. وتقدم مجلة المعلم الجديد، ولأول مرة باللغة البوسنية، بعضاً من أشهر قصائد محمد إقبال ذلك الشاعر الفيلسوف، الشاعر الذي عاصر غفلة المسلمين ويقظتهم، وقد قام بترجمتها جمال الدين لاتيتش.